

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ НАПН УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ

Науково-практичного онлайн-семінару

«ОБДАРОВАНІСТЬ: МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ»

23–26 травня 2024 року

Київ
2024

Ноздрачова О. Г. Ефективні драматизаційні техніки для виявлення та розвитку обдарованості на уроках англійської мови	390
Очеретько Н. А. Сучасні інструменти ідентифікації обдарованості на уроках словесності.....	393
Павельчук М. О. Information and methodological support for child development and adaptation programmes: foreign experience	398
Пахомов І. В. Розвиток творчих здібностей здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти з професії «Різьбяр по дереву та бересту».....	401
Пильник В. О. Сучасні тенденції в ідентифікації обдарованості.....	410
Пиццол С. Є. Формування здоров'язбережувальної культури в учнів у закладах професійної (професійно-технічної освіти).....	413
Поліщук І. Ю. Аналіз дослідження проблеми ідентифікації академічної обдарованості учнів.....	416
Пономаренко Н. Г. Психологічний супровід обдарованої дитини в умовах дистанційного навчання: виклики та реалії сьогодення.....	429
Попова В. В., Попов В. Ю. STEM-технології професійної освіти обдарованих і економічний розвиток	441
Пращук І. І. Освіта України в сучасних цивілізаційних викликах. Стратегія розвитку загальноосвітнього навчального закладу та культурологічні підходи до розв'язання проблем мовної освіти як практика реалізації технологій розвитку обдарованості дітей і молоді	452
Пронь О. В. Інноваційна діяльність педагога – запорука ідентифікації обдарованості учня.....	457
Рожнятовська К. Л. Innovative approaches to giftedness diagnostics: prospects and challenges	464
Романюк С. О. Навчання та розвиток обдарованих і творчо розвинених учнів на уроках географії в умовах воєнного стану	469
Рохно Т. М. Участь у діяльності МАН як засіб розвитку дослідницьких здібностей обдарованої молоді	475
Рубанова С. Я. Критерії та показники процесу соціалізації обдарованої студентської молоді в умовах сучасного соціуму.....	482
Савченко Я. В., Сліпухіна І. А. Чи формують інтерактивні музеї науки дослідницьку компетентність у здобувачів базової середньої освіти: методологія емпіричного дослідження.....	491
Саракун Л. П. Арттерапія як творчий метод у роботі з обдарованими дітьми	494
Сидорчук А. М. Гендерні аспекти ідентифікації обдарованості	498
Скаржинець А. В. Інноваційні методи ідентифікації обдарованості дітей в умовах воєнного стану	505
Слюта А. М., Білий В. Ю. Практичні аспекти реалізації здоров'язбережувальної складової під час вивчення географії для забезпечення розвитку обдарованої особистості	510

Саракун Л.П.

*к. філос.н., доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін,
Національний університет харчових технологій, sarakun@ukr.net*

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ТВОРЧИЙ МЕТОД У РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Розвиток обдарованості дитини за допомогою арт-терапії є одним із ефективних творчих методів які стимулюють формування власного я, самовираження, самоактуалізації – розкриття широкого спектру можливостей дитини і утвердження нею свого індивідуально-неповторного способу існування у суспільстві, а також емоційного благополуччя.

Означена тема стала предметом міждисциплінарних досліджень науковців із різних галузей знань. Проблему впливу арт-терапії на психосоціальні особливості людини всебічно досліджували у своїх працях Дж. Аллан, А. Готсдінер, Е. Гутман, Дж. Дебуффе, С. Іванченко, М. Старчеус та багато інших. М. Кисельова, О. Копитін, М. Костевич, Е. Крамер, Л. Підлипна, А. Старовойтов розглядали арт-терапію як інструмент прогресивної психолого-педагогічної допомоги. О. Вознесенська, І. Дмитрієва, О. Плетка та інші – як складову навчальної діяльності. Різноманітні визначення та підходи до вивчення питання арт-терапії, а також її характеристики та аналіз показують, що науковці мають різні позиції і точки зору.

Арт-терапія є одним із ефективних напрямів психотерапії та одним із таких методів, який може актуалізувати процес розвитку обдарованості у дитини, адже сприяє формуванню цілісності світосприйняття, активізації емоційного поля, гуманізації міжособистісних стосунків, розвитку особистості, позитиву та неординарного мислення. Через творче самовираження методи арт-терапії допомагають вирішувати багато і психологічних проблем. Даний напрямок має переваги поміж інших, тому що це невербальна форма роботи. Він «дозволяє обходити «цензуру свідомості», є засобом вільного самопізнання та самовираження. Арт-терапія має «інсайторієнтований» характер, створює атмосферу довіри й уваги до внутрішнього світу людини» [5].

Різноманітні види арт-терапії – засобу вільного самовираження і самопізнання, передбачають як цілісне так й ізольоване використання мистецтва в якості фактору впливу, таких як прослуховування музичних чи літературних творів, індивідуальне та групове виконання образотворчої діяльності, казкотерапія, мультфільмотерапія, піскова терапія, танцювальна терапія, створення колажів з малюнків, фотографій, символів, природних матеріалів, робота з тістом, тістопластика, так і доповнення мистецьким супроводом інших прийомів для посилення їх впливу і підвищення ефективності, зокрема, створення вистав дітьми за допомогою ляльок тощо. Їх роль у розвитку обдарованості дитини є специфічною, що обумовлено своєрідністю мистецтва як носія естетичних цінностей. Мистецтво – це самопізнання людини в різноманітних сенсах її буття: соціально-культурному, політичному, національному, психологічному тощо. Кожен пізнає себе через

мистецтво. Воно дозволяє в особливій символічній формі знайти рішення певної проблеми завдяки переструктуруванню ситуації на основі креативних здібностей індивіда. Мета мистецтва – надихати, очищувати, наповнювати естетичним змістом.

Заняття мистецтвом носять спонтанний характер – на відміну від ретельно організованої навчальної діяльності. У занятті мистецтвом дуже важливо, щоб дитина відчувала свій успіх в цій справі. Якщо вона бачить, що має успіх у вираженні та відображенні свого внутрішнього світу, створенні унікальних виробів, малюнків, до неї приходить успіх у комунікації, взаємовідносинах, а взаємодія зі світом стає більш цілісною і конструктивною. Успіх у творчості, в психіці дитини, несвідомо переноситься і на соціальне життя. На думку Г.В. Гегеля, цінність мистецтва полягає у вираженні глибинних інтересів і всеоб'ємних істин духу.

На сьогоднішній день існує багато способів виявлення обдарованих дітей, розробляються програми допомоги їм у реалізації здібностей [4, с.134-138]. Арт-техніки набувають статусу самостійного психокорекційного та психотерапевтичного напрямку завдяки простоті та доступності використання, а також через очевидні переваги над вербальними формами роботи [3]. Завдяки арт-діяльності дитина виражає свої емоції та почуття, знаходить свою цілісність, неповторність та індивідуальність.

На думку І. Божко, «використання методів арт-терапії в комплексній корекції обдарованих учнів частково може сприяти задоволенню потреб у: спілкуванні, обміні досвідом та відчутті належності до групи; творчому й осмисленому проведенні часу; саморозумінні і позитивному сприйнятті самого себе; емоційній підтримці і самовдосконаленні; подоланні страхів, стресових станів; самодостатності; вираженні неприйнятних відчуттів і думок в атмосфері терпимості; освоєнні нових моделей поведінки, а також у співвідношенні своїх відчуттів і думок з реальністю; визнанні і розумінні іншими, і в тому, щоб бути самим собою» [2, с. 8]. Оскільки обдаровані діти більш вимогливі до себе і зачасту ставлять перед собою цілі, яких важко досягнути на даний момент, і це призводить до емоційного розладу, нетерпимості до однолітків та дестабілізації поведінки дитини. Важливим поняттям арт-терапії є сублимація – трансформація несвідомих інстинктів і потягів у творіння мистецтва; мистецтво може одночасно «направити в інше русло» відчуття тривоги, страху, злості, роздратування тощо [5, с.12].

Огляд літератури з проблем арт-терапії свідчить про те, що поняття «арт-терапія» є збірним і поєднує у собі безліч різних форм та методів. Фізичний і фізіологічний вплив арт-терапії полягає в тому, що творча діяльність сприяє поліпшенню координації, відновленню й тоншому диференціюванню ідеомоторних актів. Не можна недооцінювати також безпосередню дію на організм кольору, ліній, форми. Гармонійний, всебічний розвиток людини передбачає рівноцінне функціонування обох півкуль головного мозку і нормальну їх взаємодію. Більше того, деякі види активності людини вимагають саме роботи правої півкулі, яка відповідає за творчість, інтуїцію, культуру, освіту, виховання і романтизм у любовних відносинах.

Найбільш ефективні методи арт-терапії, які можуть бути використані у роботі з обдарованими дітьми є кольоротерапія, музикотерапія, проєктивний малюнок, орігамі. Кожен вид мистецтвотерапії несе в собі потенційні можливості навчання тим чи іншим творчим навичкам, формування і розвиток якостей необхідних для творчої особистості, якій притаманні: внутрішня свобода, стабільність та стресостійкість, адекватна самооцінка; мотивація, інтелект, емоційний та комунікативний контроль. Головна мета арт-терапії – це допомогти дитині саморозкритися.

Кольоротерапія – наука, заснована на властивостях кольору для відновлення душевної рівноваги, активізації та направлення у потрібне русло внутрішніх резервів організму дитини. Колір викликає певні й специфічні зміни в її психічному світі, інтерпретація яких породжує те, що називають колірними асоціаціями і символами, враженнями від кольору [2]. Колірні сприйняття є важливими вираженнями зовнішнього світу; колір – джерело багатьох парадоксів мислення. Здавна людина прагнула опанувати здатність кольору впливати на внутрішній стан і використовувала колір з метою створення комфортного середовища існування і штучного відтворення реальності в зображеннях [1].

Малювання – творчий акт, що дозволяє дитині відчувати та зрозуміти саму себе, вільно висловити свої думки та почуття, бути самим собою, звільнитися від конфліктів і сильних переживань, розвинути емпатію, вільно виражати мрії і надії. Як зазначає І. Бабій, малювання розвиває чуттєво-рухову координацію. Його переваги (в порівнянні з іншими видами діяльності) полягають в тому, що воно вимагає узгодженої участі багатьох психічних функцій, бере участь в покращенні взаємодії півкуль головного мозку, оскільки в процесі малювання координується образне мислення, пов'язане в основному з роботою правої півкулі мозку, і абстрактно-логічне, за яке відповідає ліва півкуля. Основна задача проєктивного малюнка полягає у виявленні та усвідомленні проблем, переживань дитини. Керуючи і направляючи тематику малюнків, можна домогтися переключення її уваги, концентрації саме на значущих проблемах [5, с. 17-18]. У проєктивному малюванні можна використати такі методики, як вільне малювання, комунікативне малювання, спільне малювання, додаткове малювання.

Ефективним комунікативним, розвивально-корекційним і естетичним методом є музикотерапія. Вона своїми специфічними формами, засобами, методами впливає на творчий потенціал дитини. Оскільки музикотерапія потребує активної діяльності учасників під час проведення заняття, наприклад, співу (вокалотерапія), гри на музичних інструментах (інструментальна музикотерапія), то дитина, таким чином, отримує можливість творчого самовираження.

Відносно новий напрямок у арттерапії – орігамі, як традиційне японське мистецтво конструювання різноманітних паперових фігурок шляхом складання квадрата без вирізання та склеювання. Цей процес нагадує фокус, маленьку виставу, що завжди викликає радісне здивування. Зникає відчуття ізольованості, налагоджується спілкування. Унікальність арт-терапевтичного впливу орігамі

полягає також у тому, що людина, навіть в умовах повної ізоляції, має можливість вести діалог з собою, зі своїм інтелектом. Це приносить величезне задоволення. Орігамі мають психотерапевтичні властивості, такі як підвищення активності правої півкулі мозку і врівноваження роботи обох півкуль; підвищення рівня інтелекту загалом; активізація творчого мислення; підвищення і стабілізація на високому рівні психоемоційного стану; зниження тривожності і допомога в адаптації до важких ситуацій; поліпшення рухової активності рук, розвиток моторики пальців; покращення пам'яті.

Таким чином, метод арт-терапії є одним із ефективних шляхів психологічної та педагогічної підтримки дітей, розвитку їхнього творчого потенціалу. Це один із природних і гуманних методів психотерапевтичного впливу на людину, один із ефективних методів оздоровлення, гармонізації особистості, її інтеграції у суспільство, як стимул проявів обдарованості, а тому потребує посиленого використання і подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академія кольору. Еволюція науки про колір [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://Koloristika.info/t_enk.php.

2. Божко І. Арт-терапія як засіб саморегуляції для обдарованих учнів старшої школи // *Формування компетентностей обдарованої особистості в системі позашкільної та вищої освіти*: зб. наук. праць матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 березня 2021 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. В.А. Бут. Київ: НАУ, 2021. С. 8-13

3. Левус Н. І. Методичні матеріали до спецкурсу «арт-техніки активізації внутрішніх ресурсів людини» [Електронний ресурс]: Режим доступу : <https://refdb.ru/look/1959610.htm>

4. Мельник М. А. Теоретичні аспекти побудови розвивального освітнього середовища для обдарованих. Вісник Інституту розвитку дитини. Філософія, педагогіка, психологія, 2014. С. 134-138.

5. Теорія і практика арт-терапії : навчально-методичний комплекс / Уклад. І.В. Бабій. Умань, Алмі. 2014. 75 с.